

*Затверджена Атестаційною комісією
Міністерства освіти України
"26" грудня 1996 р.*

Програма погоджена з науково-методичною комісією Міністерства освіти України
Програма розроблена авторським колективом кафедри державного регулювання економіки Київського державного економічного університету.

ТИПОВА ПРОГРАМА КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ ІЗ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 08.02.03 - ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ, ПЛАНУВАННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКОЮ

Розділ I. Система управління економікою

Тема 1. Національна економіка як об'єкт державного управління

Необхідність державного управління економікою в умовах ринку. Державне управління та ринок. Основні економічні функції держави. Економічна політика держави та її складові елементи на сучасному етапі. Об'єкти та засоби державного впливу на економіку.

Основні завдання державного управління економікою в період переходу до ринку. Основні напрями формування ринкової економіки. Роль держави в роздержавленні та приватизації економіки. Роль держави в створенні ринкової інфраструктури.

Тема 2. Державні органи та їх роль в управлінні економікою

Верховна Рада як законодавчий орган управління економікою. Державні закони як правова база функціонування економіки. Аналіз основних законодавчих актів у сфері економіки: закони про власність та підприємницьку діяльність; закони про функціонування фінансово-кредитних установ; закони про зовнішньоекономічну діяльність; закон про добробут та соціальний захист населення.

Роль та функції уряду в умовах ринку. Характер взаємовідносини між урядом і Верховною Радою. Система і функції загальноекономічних міністерств і відомств. Роль галузевих органів державної виконавчої влади в управлінні економікою. Система місцевих органів управління економікою, їх функції та механізм впливу на соціально-економічний розвиток регіонів.

Тема 3. Макроекономічні плани як інструмент державного управління економікою

Індикативний план як адекватна форма макроекономічного планування в умовах ринкових відносин. Рекомендаційно-орієнтуючий характер макроекономічних планів. Основні завдання макроекономічних планів: визначення головних цілей, пріоритетів та параметрів економічного розвитку; формування стратегії подолання основних проблем економіки; надання орієнтирів розвитку підприємствам приватного сектору; координація інтересів окремих соціальних груп суспільства. Мобільний характер макроекономічних планів та форми його реалізації.

Організація розробки та реалізації макроекономічних планів. Прогноз як наукова база макроекономічного планування. Роль окремих органів виконавчої влади та соціальних груп в складанні плану. Структура плану та його основні параметри. Співвідношення між загальнонаціональним, регіональними та відомчими планами. Взаємозв'язок плану з державним бюджетом. Державні заходи сприяння реалізації виконання завдань макроекономічних планів.

Тема 4. Роль бюджету та податків в державному управлінні економікою

Роль Міністерства фінансів з управлінні економікою. Державний бюджет як барометр економічного стану країни та інструмент економічної політики держави. Функції державного бюджету. Види державних бюджетів: центральний, регіональний, місцевий та взаємозв'язок між ними. Структура державного бюджету та його основні показники. Бюджетний дефіцит. Пріоритети державного бюджету та його проблеми на сучасному етапі економічного розвитку України.

Форми і види оподаткування в Україні. Системи оподаткування:

регресивна, пропорційна, прогресивна. Основні Функції податків: фіскальна, стимулююча, розподільча, соціальна. Ефективність податків як інструмента державного управління економікою.

Тема 5. Державне управління економікою засобами грошово-кредитної політики

Банківська система України та її структура. Місце Національного Банку в банківській системі та його функції. Основні інструменти грошово-кредитного регулювання економіки: операції з цінними паперами на відкритому ринку; політика облікової ставки, політика нормування обов'язкових резервів, політика рефінансування, селективні методи регулювання.

Національний Банк та його співробітництво з урядом. Емісійна діяльність Національного Банку. Резерви Національного Банку. Роль Національного Банку в валютному регулюванні.

Тема 6. Цінова політика як елемент державного управління економікою

Система органів ціноутворення в Україні. Функції державних органів ціноутворення: формування політики в сфері ціноутворення, методологічне керівництво ціноутворенням, контроль та прогнозування цін.

Основні елементи цінової політики держави: визначення об'єктів та форм державного впливу на ціни; запобігання необґрунтованому /штучному/ зростанню цін; запровадження в практику ціноутворення принципу соціального партнерства.

Антимонопольне регулювання цін. Роль держави в регулюванні цін на товари та послуги штучних та природних монополістів.

Тема 7. Державне управління зовнішньоекономічною діяльністю

Роль Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків та торгівлі у управлінні економікою. Вільна торгівля та протекціонізм. Адміністративні методи управління зовнішньою торгівлею. Тарифне регулювання зовнішньої торгівлі. Державні форми захисту внутрішнього ринку та стимулювання розвитку експортного потенціалу країни. Політика держави в створенні сприятливого клімату для іноземного інвестування. Співробітництво держави з міжнародними фінансовими та торговельними організаціями. Державне регулювання спільного та іноземного підприємництва.

Розділ II. Макроекономічне планування

Тема I. Суть та значення макроекономічного планування

Сутність поняття "макроекономічне планування". Макроекономічне планування як теорія і сфера суспільної діяльності. Необхідність макроекономічного планування. Предмет, об'єкт і суб'єкт макроекономічного планування.

Макроекономічний план як інструмент державного управління економікою. Зв'язок державних планів з економічними концепціями, прогнозами та програмами. Роль макроекономічного планування в ринковій економіці.

Завдання макроекономічного планування. Вплив державних планів на формування пропорцій, темпів росту і структури економіки; забезпечення збалансованості та ефективності економіки; вирішення соціально-економічних проблем. Досвід макроекономічного планування в розвинутих країнах.

Тема 2. Методологія макроекономічного планування

Основи методології макроекономічного планування. Економічні закони та їх врахування у процесі розробки державних планів. Складові частини методології макроекономічного планування: методики, положення, інструкції, рекомендації, показники.

Методологічні принципи макроекономічного планування: системність, науковість, альтернативність, адекватність планів економічним закономірностям, цілеспрямованість. Цілі та пріоритети державних планів. Взаємозв'язок між економічною політикою, економічною стратегією та цілями і пріоритетами макроекономічних планів, директивне, індикативне та стратегічне планування. Цілі і пріоритети державного плану економічного і соціального розвитку України, на поточний рік.

Тема 3. Методи макроекономічного планування

Балансовий метод і його роль в аналізі та плануванні найголовніших пропорцій національної економіки. Плановий баланс як інструмент обґрунтування плану. Система планових балансів. Характеристика структури окремих видів планових балансів. Напрямки вдосконалення балансового методу макроекономічного планування.

Нормативний метод, необхідність та можливість його використання в плануванні. Норми і нормативи як інструменти планових розрахунків. Використання норм і нормативів при визначенні ефективності економіки, обчислення потреб в окремих видах ресурсів. Агрегування нормативів.

Програмно-цільовий метод та його роль в обґрунтуванні макроекономічних планів. Роль програмно-цільового методу в збалансованості планових завдань по ресурсам, термінам та виконавцям. Роль методу в забезпеченні пріоритетних напрямів розвитку національної економіки.

Тема 4. Організація макроекономічного планування

Принципи організації макроекономічного планування. Функції та повноваження державних органів в механізмі планування: Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, функціональних та галузевих міністерств і відомств, місцевих органів.

Міністерство економіки, його завдання та функції в забезпеченні наукового прогнозування та планування, в удосконаленні методології планування.

Державні потреби в продукції /роботах та послугах/ та засоби їх задоволення. Державні контракти та державні замовлення як засоби задоволення державних потреб. Роль органів державної влади - замовників у державних контрактах, механізм укладання державних контрактів та замовлень.

Структура Державного плану економічного і соціального розвитку. Розділи та розрізи плин, їх характеристики. Особливості Державного плану економічного і соціального розвитку України на поточний рік.

Тема 5. Ресурсне забезпечення макроекономічних планів

Роль трудових ресурсів в обґрунтуванні макроекономічних планів. Схеми планових трудових балансів. Зведений баланс трудових ресурсів, баланс ринку праці, часткові трудові баланси. Методика обґрунтування макроекономічних планів трудовими ресурсами. Державні та регіональні програми зайнятості населення.

Роль природних ресурсів в обґрунтуванні макроекономічних планів. Баланси природних ресурсів. Нормативи використання природних ресурсів. Методика

обґрунтування державного плану природними ресурсами. Планування та державне регулювання раціонального використання природних ресурсів.

Роль матеріально-технічних ресурсів в обґрунтуванні макроекономічних планів. Баланси матеріальних ресурсів. Нормативи використання матеріальних ресурсів. Методика обґрунтування державного плану матеріально-технічними ресурсами.

Фінансові ресурси держави. Методика планування державних потреб у фінансових ресурсах. Узгодження макроекономічного плану з державним бюджетом та емісійною діяльністю Національного Банку.

Тема 6. Планування макроекономічного розвитку

Методика обчислення макроекономічних показників в системі національних рахунків. Планування валового національного та валового внутрішнього продукту, національного доходу, національного багатства, реальних доходів населення тощо.

Планування темпів, структури і макроекономічних пропорцій. Методика планування темпів росту економіки. Обґрунтування зростання основних Макроекономічних показників чисельністю зайнятих, продуктивністю праці та динамікою основних виробничих фондів і фондівіддачі.

Розрахунки показників, що характеризують основні макроекономічні пропорції. Пропорції між валовим національним та внутрішнім продуктом і національним доходом, між I і II підрозділами суспільного виробництва. Структурна політика держави та методи її реалізації. Показники ефективності суспільного виробництва та методика їх визначення. Розрахунки ефективності економіки та використання окремих видів ресурсів. Зв'язок між показниками ефективності та економічними і соціальними нормативами. Використання показників ефективності в макроекономічному плануванні.

Тема 7. Контроль і державні регулятори виконання макроекономічних планів

Мобільність як властивість макроекономічних планів. Врахування в плані зміни в плановоутворюючих факторах. Звітність про хід виконання плану. Світовий досвід контролю та державного впливу на хід виконання плану.

Правове та адміністративно-організаційне регулювання планово-економічного розвитку. Принцип соціального партнерства як важлива умова виконання плану. Вплив державного плану на плани економічного розвитку окремих галузей та регіонів.

Економічні методи державного впливу на планово-економічний розвиток. Економічні заходи держави в період перегріву економіки та економічного спаду. Фінансова діяльність держави по стимулюванні пріоритетних зрушень в структурі економіки, підвищення науково-технічного рівня виробництва та експортного потенціалу країни.

Розділ III. Державне регулювання економіки.

Тема 1. Державне регулювання економіки як інструмент економічної політики

Необхідність державного регулювання економіки. Функції ринку та обмеженість його регулюючого механізму. Кейнсіанська теорія як методологічна основа державного регулювання економіки. Розвиток механізму державного регулювання економіки в інших макроекономічних теоріях.

Економічні функції держави в умовах панування ринкових відносин. Державне фінансування колективних благ. Роль держави в нейтралізації побічних ефектів функціонування ринку. Вплив держави на розподіл ресурсів. Роль держави в стабілізації економічного розвитку. Держава як власник та підприємець.

Сутність державного регулювання економіки. Межа державного втручання в економіку. Державний дирижизм як модель організації змішаної економіки. Фактори, які визначають індивідуальні особливості державного втручання в економіку. Суспільний вибір.

Тема 2. Основні елементи механізму державного регулювання економіки

Суб'єкт державного регулювання економіки. Суспільні інтереси як об'єктивна основа державного регулювання економіки. Характеристики окремих суб'єктів економічних інтересів суспільства: носії економічних інтересів, виразники та виконавці економічних інтересів. Прямий та зворотній зв'язок між державою та носіями економічних інтересів.

Суб'єкти державного регулювання економіки. Економічний цикл, зайнятість, безробіття, інфляція. Макроекономічна та часова пропорційність. Інфраструктура ринку. Зовнішньоекономічна діяльність та конкурентоспроможність національної економіки. Соціальні та економічні параметри економічного розвитку країни. Головні цілі державного регулювання економіки: стабілізація економічного розвитку, економічне зростання, підвищення життєвого рівня населення.

Система державних регуляторів економіки: правові, адміністративні, економічні. Регулятори прямої та непрямой дії. Довгострокове та короткострокове регулювання економіки.

Спрямовуючий та орієнтуючий характер державного регулювання економіки. Лаги державного впливу на економіку. Внутрішній та зовнішній лаги. Лаги в фіскальній та грошово-кредитній політиці. Вплив лагів та помилковість економічного прогнозування.

Тема 3. Державне регулювання економіки заходами фіскальної політики

Сутність фіскальної політики. Дискреційна фіскальна політика в умовах бюджетного дефіциту. Наслідки автономного впливу на рівень виробництва державних закупок та податків. Спільний вплив державних закупок і податків на рівень виробництва.

Сутність фіскальної політики вмонтованої стабільності. Зв'язок між податками і рівнем виробництва при різних бюджетних умовах: збалансований бюджет, дефіцитний бюджет, бюджет з надлишком. Обмеження вмонтованих стабілізаторів та необхідність її доповнення заходами дискреційної фіскальної політики.

Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Наслідки впливу податків на пропозицію. Стимулюючий варіант впливу податків на пропозицію та можливі негативні наслідки. Крива Лаффера як особливий варіант стимулюючої фіскальної політики спрямованої на пропозицію та можливості її практичного застосування.

Фіскальна політика та проблема збалансування бюджету. Стимулююча та стримуюча фіскальна політика як засоби антициклічного регулювання економіки. Стабілізація економіки засобами фіскальної політики в умовах збалансування бюджету на щорічній та циклічній основі. Принцип функціональних фінансів у фіскальній політиці. Державний борг та методи фінансування дефіцитного бюджету.

Тема 4. Заходи грошово-кредитної та антиінфляційної політики в державному регулюванні економіки

Ринок грошей. Гроші та "майже гроші". Грошовий ринок. Пропозиція грошей та грошові агрегати. Попит на гроші для угод та на гроші як активи. Кон'юнктура грошового ринку та ціна грошей. Роль банків у створенні додаткових грошей. Грошовий мультиплікатор.

Грошово-кредитне регулювання економіки. Методи державного регулювання грошової пропозиції: операції по відкритому ринку, процентна політика, норми обов'язкових резервів комерційних банків та механізм їх впливу на ринок грошей. Вплив

заходів грошово-кредитної політики на обсяг національного виробництва. Грошово-кредитна політика у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Інфляція як індикатор економічної стабільності. Рівень та темпи інфляції. Види інфляції в залежності від її темпів. Інфляція попиту та інфляція витрат. Інфляція на окремих відрізках графіку сукупної пропозиції. Інфляція при економічному зростанні та спад./ виробництва. Антиінфляційна політика держави. Заходи адапційної та рестрикційної антиінфляційної політики.

Тема 5. Державне регулювання макроекономічної структури

Сутність та завдання структурної політики. Структурні елементи економіки. Основні показники макроекономічної структури. Роль та наслідки структурних зрушень в економіці.

Регулювання відтворювальної структури економіки. Методи підвищення норми нагромадження. Метод підвищення середньої норми нагромадження та умови його застосування. Методи підвищення граничної норми нагромадження.

Регулювання зрушень в галузевій структурі економіки. Роль ринку та держави. Критерії галузевої пріоритетності. Аграрносировинна та індустріальна спрямованість економіки. Експортна орієнтована та імпортозамінювальна спрямованість політики індустріалізації. Концепція ендогенної індустріалізації. Державні методи; впливу на галузеву структуру економіки.

Регулювання структури зовнішньоекономічної діяльності країни. Роль експорту та імпорту в економічній структурі. Структура експорту та імпорту. Внутрішні та зовнішні фінансові ресурси імпорту. Умови участі міжнародних фінансових донорів в реструктуризації економіки країн-реципієнтів.

Регулювання соціальної структури економіки. Державний та приватний сектори економіки. Роздержавлення, приватизація та націоналізація як напрями соціальної реструктуризації економіки. Диференціація особистих доходів по окремих групах населення. Регулювання соціальної диференціації по доходам.

Тема 6. Державне регулювання зайнятості та рівня соціального забезпечення населення

Ринок праці. Попит і пропозиція на ринку праці. Зайнятість та безробіття. Види безробіття: фрикційне, структурне та циклічне. Природне безробіття, закон Сукена та втрати економіки від надмірного безробіття. Класична та кейнсіанська теорії ринку праці. Теорія гнучкого ринку праці.

Державне регулювання зайнятості населення. Наслідки кейнсіанської моделі загального регулювання зайнятості. Інфляція як ціна зниження безробіття. Крива Філіпса в короткостроковому періоді. Стагфляція та крива Філіпса в довгостроковому періоді. Напрями селективного регулювання зайнятості: активна політика зайнятості та політика створення гнучкого ринку праці. Державні програми сприяння зайнятості .

Державна система соціального захисту населення. Економічна нерівність. Крива Лоренця. Диференціація доходів та бідність. Прожитковий мінімум. Два напрями соціального захисту: державне соціальне страхування та державна допомога. Індексація доходів. Соціальні компенсатори та допомога безробітним.

Тема 7. Державне регулювання економіки засобами зовнішньоекономічної політики

Сукупний доход у відкритій економіці. Міжнародні потоки руху товарів та капіталу. Чистий експорт як фактор, впливаючий на сукупний доход. Регулювання сальдо торгового балансу рахунком руху капітальних засобів. Роль офіційних рецензентів у регулюванні сальдо платіжного балансу. Конкурентоспроможність національної економіки як головний фактор впливу на чистий експорт.

Вплив заходів зовнішньоекономічної політики на чистин експорт. Тарифні та нетарифні методи, валютна інтервенція, валютний контроль. Еластичність чистого експорту.

Регулювання чистого експорту у довгостроковому періоді. Зовнішньоекономічні наслідки фіскальної та грошово-кредитної політики. Вплив фіскальної політики на рахунки поточних операцій та руху капіталів. вплив фіскальної політики на валютний курс. Подвійний дефіцит та способи його усунення. Вплив грошово-кредитної політики на чистий експорт. Стерилізація внутрішнього грошового ринку.

Регулювання чистого експорту у короткостроковому періоді. Параметри моделі Манделла-Флемінга. Модель Манделла-Флемінга в умовах плаваючого та фіксованого валютного курсу. Альтернатива: плаваючий чи фіксований валютний курс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акбашев Б. Управление, собственность и государственное регулирование экономики. – РЭЖ, 1993, № 4.
2. Безруков З., Косарев А. Формирование системы государственного регулирования: опыт Франции. – Экономист, 1991, № 5.
3. Беридзе Т. О роли государства в современной экономике. – РЭЖ, 1992, № 6.
4. Бокарева Л. О стратегии государственного регулирования. – Экономист, 1993, № 7.
5. Борисова О. С. Регулирование бюджетного дефицита ФРГ. – Финансы, 1992, № 1.
6. Бородюк В. М., Буцко М. И. Структурный фактор в развитии экономики Украины. – К., Наукова думка, 1991.
7. Ботвинник М. Планирование – первый признак цивилизованной экономики. – Экономист, 1993, № 5.
8. Брусиловская Н. Антиинфляционная налоговая политика. – Вопросы экономики, 1992, № 2.
9. Васильев Н. М., Тухинов В. В. Налоги в системе экономических отношений капитализма. – Финансы СССР, 1990, № 3.
10. Горбунов Э. Структурная политика в условиях эволюционного перехода к рынку. – Экономист, 1992, № 9.
11. Губанов С. Макроэкономическое регулирование: за кокой моделью будущее? – Экономист, 1992, № 6.
12. Делан Э. Д. Микроэкономика. – Санкт-Петербург, 1994.
13. Даллого Б. Есть ли будущее у макроэкономического планирования. – РЭЖ, 1992, № 3-4.
14. Иванов Е. Индикативное планирование развития экономики. – РЭЖ, 1993, № 9.
15. Иванченко В. К теории регулирования современной экономики. – Экономист, 1992, № 1.
16. Ильина Р. Об индикативном /рекомендательном/ планировании в капиталистических странах. – Плановое хозяйство, 1990, № II.
17. Иноземцев В. Л. Эмиссия как элемент бюджетной политики. – Деньги и кредит, 1992, № 7.
18. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М., Прогресс, 1970.
19. Клас Экслунд. Эффективная экономика. – М., Экономика, 1991.
20. Крылов В. Проблемы регулирования денежной массы /на примере Германии/. – РЭЖ, 1992, № II.
21. Леженина Т. Промышленная политика в новоиндустриальных странах Азии. – Вопросы экономики, 1992, № 2.
22. Либман Г., Преснякова Л. Шведская модель социальной политики. – РЭЖ, 1993, № 8.

23. Лившиц А. Государство в рыночной экономике. – РЭЖ, 1992, №№ 10, 11, 12; 1993, № 1.
24. Лобанова Е., Шелемина И. Госзаказы и контракты в системе государственного регулирования. – Вопросы экономики, 1991, № 7.
25. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс. Принципы, проблемы и политика. – М., Республика, 1992.
26. Методология составления национальных счетов. – Вестник статистики, 1991, №№ 6, 7, 8, 9, 10.
27. Милюков Л. О мировом опыте регулирования экономики. – Плановое хозяйство, 1991, № 1.
28. Грегори Менкью. Макроэкономика. Издательство Московского университета, 1994.
29. Панасюк В. Я. Государственное регулирование экономики. – Экономика Украины, 1994, № 1.
30. Папаева В. Роль государства в современной экономической системе. – Вопросы экономики, 1993, № 11.
31. Попонова Н.А. Налоговое регулирование в ФРГ. – Финансы СССР, 1991, № 10.
32. Радченко В.В. О бюджетном дефиците. – Финансы, 1992, № 3.
33. Савченко А.Г., Пухтаевич Г.А. Государственное регулирование экономики. – Экономика Украины, 1993, № 1.
34. Самуэльсон П. Економіка. – Львів, Світ, 1993.
35. Симонов В.В. Кредитная система и государственное регулирование. – Деньги и кредит, 1992, № 4.
36. Сутормина В. М., Федосов В. У., Андрищенко М. І. Держава, податки, бізнес. – К., Либідь, 1993.
37. Федоров Б. Центральные банки и денежно-кредитное регулирование в развитых капиталистических государствах. – Деньги и кредит, 1990, № 4.
38. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. – М., Дело, 1993.
39. Хруцкий В. Рыночные системы и варианты структурной перестройки в промышленности. - РЭЖ, 1992, № 2.
40. Учебник по основам экономической теории. Под рук. Камаева В.Д. – М, Издательство "ВЛАДОС", 1994.
41. Яшкин З. А., Черевик Е. Д. Планирование экономического роста в развивавшихся странах. – М., Издательство Университета дружбы народов, 1986.